

El concepte de religió: La interpretació durkheimiana

Autor: Bellver Garcia, Anna (Licenciada en Filologia Inglesa, Profesora de inglés en Educación Secundaria y Bachillerato).

Público: Grado de Humanidades. **Materia:** Antropología de la Religión. **Idioma:** Catalán.

Título: El concepte de religió: La interpretació durkheimiana.

Resumen

El sociòleg francès Émile Durkheim, basant-se en les dades d'estudis fets sobre la tribu aborígen australiana dels arunta, publicà "Les formes elementals de la vida religiosa" i ens mostrà la seva interpretació del concepte de religió, estudiant tant el seu significat, com la seva aplicació i els seus orígens. Segons Durkheim, la religió és "el fet social immaterial per excel·lència", és a dir, la superació de la pròpia societat, la visió suprema i idealitzada que té la societat de si mateixa.

Palabras clave: Antropología, religió, Sociología, Durkheim, arunta.

Title: The concept of religion: The Durkheimian interpretation.

Abstract

The French sociologist Émile Durkheim, basing the data from his studies on the Australian aboriginal tribe of the arunta people, published "The Elementary Forms of the Religious Life" and showed his interpretation of the concept of religion, studying its meaning as well as its application and its origin. On Durkheim's opinion, religion is "the immaterial social fact par excellence", that's to say, the the overcoming of the own society, the supreme and idealized vision society has about itself.

Keywords: anthropology, religion, sociology, Durkheim, Arunta people.

Recibido 2017-03-01; Aceptado 2017-03-07; Publicado 2017-04-25; Código PD: 082005

El sociòleg francès **Émile Durkheim**, basant-se en les dades d'estudis fets sobre la tribu aborígen australiana dels arunta, publicà *Les formes elementals de la vida religiosa* i ens mostrà la seva interpretació del concepte de religió, estudiant tant el seu significat, com la seva aplicació i els seus orígens. Durkheim elegí aquesta tribu com a paradigma en el seu estudi de la religió perquè considerava que el fet religiós era més intel·ligible a les societats primitives amb un unanimitat moral que facilités la tasca d'estudi. La interpretació del fet religiós en aquest tipus de societats primitives ve facilitat també pel reduït nombre dels membres del grup i la seva homogeneïtat cultural, social, i moral. Segons Durkheim, les religions primitives estaven més a prop dels orígens i de les formes essencials del pensament religiós, on tot es presenta encara d'una manera més simple, menys elaborada, amb uns sistemes ideològics més senzills en quan al seu desenvolupament que en les religions modernes. La presència del fet religiós a totes les esferes dintre les societats primitives fa que la religió esdevinga una mena de "consciència" o moralitat col·lectiva, la religió es converteix en mirall i reflex de la societat on neix i es desenvolupa dit sistema de creences i actituds. Altres autors com Mircea Eliade no consideren que l'estudi del fenomen religiós sigui accessible ni en les societats modernes ni en les més primitives, ja que considera que tot fet religiós implica una llarga evolució històrica.³ Els pobles primitius presenten una gran complexitat dintre el fet sagrat, i no és suficient parlar d'animisme o totemisme, sinó que presenten un sistema de creences equivalent a la complexitat del fet religiós a les societats més modernes. Llavors, la immensa heterogeneïtat de documentació existent relatiu al fenomen religiós s'haurà de tenir en compte a l'hora d'estudiar-lo, Eliade parlava de *hierofanies*, cultes, ritus, formes divines, símbols, etc. dintre els textos històrics. Altres autors com Malinowski també reconeixen certa científicitat a les societats primitives, és a dir, un bagatge de coneixements tradicional que es basen en l'experiència del món natural.

Segons Durkheim, la religió és "el fet social immaterial per excel·lència", és a dir, la superació de la pròpia societat, la visió suprema i idealitzada que té la societat de si mateixa. Llavors, concep la religió com a un fet social que es mou entre la bipolaritat dels conceptes sagrat/profà. La religió serà el vehicle cohesionador i homogeneitzador de la comunitat, el reducte de tot un sistema de valors i creences compartit pels membres de dita societat. Segons l'autor, la societat crea la religió mitjançant la divisió dels fenòmens en dues categories: allò sagrat i allò profà. Els fets sagrats són aquells que

³ ELIADE, Mircea, *Tratado de historia de las religiones*, Madrid: Cristiandad, pp. 63-65.

formen l'essència de la religió, són els que s'aparten de la realitat i els considerats prohibits, aquells que dennoten misteri, respecte, honor. Pel contrari, els fets profans són materials, reals, d'aquest món, comuns, coneguts i quotidians.

Cal destacar també que a més d'aquesta dicotomia entre sagrat/profà, Durkheim considera que la religió ha de presentar tres característiques essencials per a considerar-se com a tal, aquestes són: La societat ha de desenvolupar un sistema de creences (dogma), les quals es materialitzen en un conjunt de ritus i regles de conducta, a més a més, ha d'haver també l'existència d'una comunitat moral, és a dir, una "esglèsia".

A partir d'aquests propòsits, Durkheim analitza el totemisme dintre els arunta australians com a la forma més simple i primitiva de religió, equiparant els conceptes de totemisme (dintre l'esfera religiosa) i clan (dintre l'esfera social) i considerant que és al clan (col·lectiu humà, societat, moralitat col·lectiva) on es gesta el totemisme (la forma més primigènia de religió), i d'aquí la seva afirmació de que la societat és la font de la religió.

A diferència dels autors de caire evolucionista, Durkheim no veurà la religió com a un pas previ a la ciència, ans considera el fet religiós, la filosofia i la ciència com a diferents sistemes de representació i d'especulació que l'home es fa del món que l'envolta i de si mateix, tots tres interrelacionats entre si. Els autors de caire evolucionista consideraven la religió com a un estadi intermedi entre la màgia i la ciència i Durkheim fa una distinció entre la màgia i la religió, sent la primera un fenomen individualista i la segona un fenomen que implica la col·lectivitat i per tant, les convencions socials.

La consideració del fet religiós des d'altres perspectives, com les de caire psicològic, difereix d'allò que hem considerat fins ara amb autors com Durkheim. Segons autors com **Freud**, la religió és un fet irracional, infantil, emparentat amb les neurosis, i només es pot superar en etapes de la vida de l'individu on prima la racionalitat. La Raó és l'única cosa que pot fer que l'individu superi la religió. Tal i com ja afirmava **Hegel** el món terrenal i el més enllà es superarà amb el pensament i la pròpia realitat, on l'individu es centra en si mateix i no en la seva pròpia projecció a l'esfera del fet sagrat.

Freud parla de la presència de la violència en l'origen de les institucions socials, en la moral i per tant en la religió. Tai i com hem assenyalat abans, equipara els ritus religiosos amb el comportament neuròtic, i també els sentiments de desprotecció que sentim a l'infància, on la figura del pare, del patriarca aporta seguretat i mitiga aquest sentiment humà d'indefensió, d'incertesa (davant la mort i allò desconegut) i desamparació. Tots aquests sentiments es projecten a la religió, la qual crea una il·lusió de la presència d'un Déu protector que ens protegeix dels perills de la vida i fa justícia a la societat i a més, també fa possible que l'existència humana no s'acabi amb la mort. En aquest sentit, Freud reconeix l'important servei que la religió ha proporcionat a la societat i a les necessitats humanes, fent que una il·lusòria felicitat fos més accessible a l'ésser humà. Per a Freud, la religió és una projecció, una metàfora del jo profà al nivell del jo sagrat. L'autor parla de la idea de l'antropomorfisme, segons la qual, la societat representa mentalment allò diví segons a seva pròpia imatge (a nivell tant físic com psicològic) i l'estructura del món sagrat, diví, es basa de la mateixa manera que el món quotidià i terrenal conegut per l'home. Autors com **Feuerbach** ja ens *Tratado de historia de las religiones*, parlaven sobre aquest efecte mirall entre el món profà i sagrat dient que la personalitat de Déu és la personalitat inmaterial i exagerada de l'home, veia l'home com a "l'autosensació de Déu".

Altres autors com el citat abans **Mircea Eliade** també centren les seves teories sobre les religions en la dualitat del fet sagrat/profà, definint allò sagrat com a *kratofania*, el qual forma part intrínseca de la consciència humana, llavors el fet de ser humà implica a priori ser religiós. A diferència de Durkheim el fet sagrat ja no és la representació simbòlica dintre el fenomen religiós, sinó una experiència psíquica, mental, innerent a l'ésser humà. El fet sagrat apunta a una individualització, una selecció i singularització de l'objecte sagrat en oposició al profà. Eliade relaciona la sacralitat amb el concepte de tabú, un estat d'aïllament, de prohibició de l'objecte, sigui cosa, animal o persona.

Autors com **Benedict Spinoza** o **Hume** veuen l'origen de la religió en la por i l'incertesa que envolten els fets desconeguts de la vida humana, la religió dóna sentit i significat a la inseguretat del futur, tai i com hem dit que assenyalava Freud, apropa a l'home a la "felicitat" mitjançant la confiança i l'esperança que l'insereix. **Rudolf Otto** també parlarà de la por, el temor i el misteri quan tracte el fet religiós, i relaciona aquestes categories amb el concepte de santitat, d'allò sagrat, posant èmfasi en l'experiència religiosa des de l'individualisme, com a una experiència immediata guiada per l'instint en contraposició als dogmes, ritus i institucions. També Radin considerava la por davant la incertesa, la inseguretat i el sentiment d'abandó que experimenta l'home com a gestació del fet religiós, el qual aportarà uns valors de la vida que paliaran el desig de felicitat i seguretat.

A diferència de Durkheim que creia que la religió era un fet col·lectiu arraigat a la realitat i la quotidianetat, **Robert Lowie** afirmava des d'una perspectiva emocional que la religió neix com a reacció a les pors humanes, les quals al mateix temps tenien el seu origen en allò sobrenatural, fantàstic i extraordinari.

Altra diferència amb Durkheim, qui afirmava que la religió funciona com a nexa cohesionador de la societat, la trobem amb Malinowski, el qual criticava la concepció durkheimiana de la religió argüint que el moment religiós per excel·lència es produïa a la soletat, des d'un individualisme i no en societat. Criticava també l'existència d'una mentalitat col·lectiva, ja que considerava que era l'experiència de l'individu la font d'inspiració religiosa.

Bibliografía

- ELIADE, M., *Tratado de historia de las religiones*, Madrid: Cristiandad, 1981, pp. 63-105.
- DURKHEIM, E., *Las formas elementales de la vida religiosa*, Madrid: Alianza, pp. 7-85 / 625- 658.
- MORRIS, B., *Introducción al estudio antropológico de la religión*, Barcelona: Paidós, 1995, pp. 176-223.